

СТАНОВИЩЕ
ЗА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД НА ДЕНИЦА УЗУНОВА
„ПРОБЛЕМЪТ ЗА ЗЛОТО И СТРАДАНИЕТО В ТВОРЧЕСТВОТО
НА НИКОЛАЙ БЕРДЯЕВ И ЛЕВ ШЕСТОВ“
ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И НАУЧНА СТЕПЕН
„ДОКТОР“ в професионално направление 2.3. ФИЛОСОФИЯ
от проф. дфн Нина Димитрова

Дисертацията на Деница Узунова е посветена на типична за руската религиозна философия от периода на Сребърния век тематика и едно от основните достойнства на този труд е, че авторката не се е поддала на изкушенията да се разпростира в историко-философски прегледи за злото и страданието. Работата, в обем от 187 страници, е стегнато написана и стриктно се придържа към изследвания проблем.

Деница Узунова измина дълъг път в овладяването на тази не твърде позната за нея научна територия – нейният дисертационен труд не „стъпва“ на предишен опит, какъвто е дипломната разработка, или друго подобно проучване. Наложил се да преодолява и затруднения, предизвикани от недостатъчните ѝ познания по руски език. Въпреки че повечето от съчиненията на изследванията автори отдавна са преведени на български, успешното наваксване на пропуските в езиковата култура ѝ помогна да се ползва от множество разнообразни източници на *коментарна литература*, някои от които съвсем наскоро дигитализирани в руски и други чужди сайтове. В този смисъл тя успя да приведе, анализира и извлече полза от два типа *вторична* литература – от съвременници на Бердяев и Шестов (сред тях и доскоро неизвестни или недостъпни за българския читател) и от днешни изследователи на тяхното творчество.

Дисертационният труд е стандартно структуриран в три глави, увод, заключение и библиография, съдържаща 144 заглавия.

В увода, който обговаря обекта, предмета, целите, задачите, и пр. на изследването, особено внимание е обърнато на европейското присъствие на Николай Бердяев и Лев Шестов, на органичното им вписване в чуждото културно пространство. Представени са интересни биографични данни, чиято значимост се разкрива в последвалия по-нататък анализ на възгледите им за злото и страданието.

Първата глава е въвеждаща; тя е посветена изцяло на руската религиозна философия – на общата ѝ характеристика, на мястото и значението на изследваната в дисертацията проблематика за цялостния ѝ облик, както и на някои открояващи се решения на въпроса за теодицеята. Накратко представен е феноменът на юродството, който има специални допирателни точки с тематиката на дисертацията, а има и важно присъствие в националната душевност.

Добре направено е краткото обзорно проучване на „руската религиозна философия и нейния есхатологичен характер“ от края на XIX и началото на XX век – очертани са основните тенденции в нея, при това предимно с помощта на саморефлексии както на самите изследвани автори, така и на техни съвременници, видни дейци на руския религиозно-философски ренесанс.

По-важна за общата преценка на труда е втората глава, в която се анализират поотделно схващанията на Николай Бердяев и Лев Шестов за злото и страданието, т.е. извършено е централното за дисертацията изследване. Представени са два типа екзистенциално философстване, надграждано върху различни изходни светогледни нагласи.

Няколко са „опорните точки“ в анализа на схващанията на Бердяев – вниманието е съсредоточено върху спецификите на неговия персонализъм, върху „нестандартното“ му православие (респ. върху отношенията му с догматичното богословие) и, разбира се, върху емблематичните му идеи за свободата, без които е невъзможно по-нататъшното проучване по основната тема на дисертацията. Идеите на Бердяев за свободата са подробно и ясно представени, изводите – аргументирани. Висшето осъществяване на свободата е творчеството, това гласи най-важният от тях. Що се отнася специално до

схващанията за злото и страданието, те също са редуцирани от основния тезис за несътворената свобода, власт над която няма сам Бог. Божията немощ и Божието страдание са отговорът на теодицеята от страна на Бердяев. Дисертантката е представила някои интересни критични коментари около тази популярна Бердяева теза и на свой ред ги е отрефлектирала.

Следващ етап в анализа на Деница Узунова са съответните идеи на Лев Шестов. Както е известно, Шестов е „мъчен“ автор и от написаното в предложения на вниманието ни труд личат положените усилия по внимателното му представяне. Подробно проследена е водената от Шестов „битка“ с разума, както и основните моменти от еволюцията във философските му възгледи – от специфичен адогматизъм до религиозна философия. Посветена на характерните представи на Шестов за Бога и Неговите възможности е обстойна част от изследването и това е резонно предвид ролята на тези представи като фундамент на схващанията му за злото/страданието.

Най-важната глава в дисертационното изследване е третата – „Достоевски през погледа на Николай Бердяев и Лев Шестов“. Тя започва с осмислянето (направено в духа на водещи днешни традиции) на значението на Достоевски за формирането на руския религиозен екзистенциализъм. Разгледани са съответните идеи за свободата, злото и страданието в творчеството на руския писател, а по-нататъшният анализ търси присъствието му в разглежданите схващания и на Бердяев, и на Шестов. Несъмнено това е сред най-интересните части на дисертационния труд, а написването ѝ е предполагало добро познаване на различните моменти в еволюцията на връзките *Бердяев – Достоевски* и *Шестов – Достоевски*. Тези страници свидетелстват за успешното изпълнение на замисъла за *съпоставителен анализ* между избраните двама автори по заявления за изследване проблем (с. 147 – 170). Тъкмо в тази част се съдържат собствено и приносите на този дисертационен труд – провеждането на компаративисткия анализ *през* и *чрез* творчеството на Достоевски и ясно открояване на основните различия между изследваните автори по въпроса за злото/страданието.

Критичните ми бележки към дисертацията на Деница Узунова биха били по отношение на недостатъчната зрялост и опит, изявени от нея в някои места на провежданите анализи по тази така трудна тема. Тъй като за преодоляването им е необходимо още време и лични усилия, надявам се тя да продължи успешния си път, а за представения сега от нея текст съм убедена, че заслужава да ѝ бъде присъдена образователната и научна степен „доктор по философия“.

8. 06. 2015

Подпис: